

KÖNYVISMERTETŐ

Kocziszky György

Vitairat a közgazdaságtani gondolkodás megreformálása érdekében

(Baksay Gergely – Matolcsy György – Virág Barnabás (szerk.): Új fenntartható közgazdaságtan. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2022.)

<https://doi.org/10.32976/stratfuz.2023.11>

A szakirodalomban elfogadott általános vélemény szerint a közgazdaságtan előtt álló fordulat a természettudományok nagy paradigmaváltásaihoz hasonló. Ahogyan a geocentrikus világméretűtől a heliocentrikusra való áttérés során világunk középpontját áthelyeztük egy távolabbi pontra, úgy kell a közgazdaságtan szemléletének is a fenntarthatóság felé fordulnia. A főáramú közgazdaságtan korábban messze elkerülte mindazokat a témaköröket, amelyek a fenntartható közgazdaságtan középpontjában állnak.

Nem véletlen, hogy a 2008-as pénzügyi válság óta a szakirodalom visszatérő témája a közgazdasági gondolkodás megreformálása, a mainstream erodálódott felfogásával szemben egy holisztikusabb szemléletű iskola kialakítása. Ennek integráns részét kell, hogy képezze többek között a korábbiaknál tágabban értelmezett erőforrások (pl.: adat, információ, tehetség, értékrend, tudás, energia) fenntarthatóságának vizsgálata. A 21. században, a digitalizáció terén elért eredmények ugyanakkor új erőforrást hoztak létre, az adatot, ami (a tudáshoz hasonlóan) folyamatosan gyarapszik.

A technológiai változások átalakítják a pénzről alkotott ismereteinket is. Meg kell értenünk a digitális pénz természetét, ami soha nem látott lehetőséget biztosít a jegybankok működésében is. A Magyar Nemzeti Bank 2022 végén megjelent tanulmány-gyűjteménye ennek érdekében született. A könyv alapjául Matolcsy György 36 pontban megfogalmazott új fenntartható közgazdasági tézisei szolgálnak, amelynek fő üzenete: „egy fenntartható magyar felzárkózáshoz közös gazdaságelméleti alapok kellene” (im.p.10.).

A recenzens osztja a szerzőnek azt a véleményét, hogy a neoklasszikus közgazdasági iskolát, valamint a szociális piacgazdaság helyére új, most formálódó elméletnek kell lépnie: „Kik gondolkozhatnak erről, ha nem mi, az unortodox közgazdászok, és mikor, ha nem most” (im.p.10.). Az új fenntartható közgazdaságtannak az életet kell szolgálnia.

A népes 44 fős (!) szerzőgárda tanulmányait a kötet szerkesztői öt súlypont köré csoportosították. A súlypontok logikusan kapcsolódnak egymáshoz.

Az első fejezet (szerzői: Vonák Balázs, Lehmann Kristóf, Szalai Zoltán, Horváth Balázs István, Kiss M. Róbert, Kolosi Pál Péter) üzenete az, hogy a fenntarthatóság a 21. századi közgazdaság alapja. Az elmúlt évszázad második felére jellemző növekedési modell, amely változatlanul úgy tekintett a természeti környezetre, mint arra az erőforrásra, amit ki lehet és ki is kell aknázni a haszon maximálása érdekében, fenntarthatatlan.

A klímaváltozás közgazdaságtana fejlődött az elmúlt évtizedekben, de a hatások becslésére használt modellek megbízhatósága még mindig vitatott. Ennek oka, hogy eddig példa nélküli és rendkívüli komplex folyamatokat, kapcsolatokat próbálnak megragadni, emiatt számottevő a kockázata annak, hogy a gazdasági (és társadalmi) károk jóval nagyobbak annál, mint amit a modellek jeleznek.

Módszertani fejlesztésre van szükség, mert az elemzők előre jelzései szerint a gazdasági növekedés lassulására, jelentős jövedelemkiesésre lehet számítani a következő évtizedekben. „A felmelegedés várható mértéke bizonytalan. Kedvezőtlen esetben meghaladhatja a 3 C°-ot is, ami már 14 százalékos GDP-vesztéssel járna” (im.p.24.).

A kötet második fejezetének üzenete, hogy egy új gazdaság kialakításához, működtetéséhez új erőforrásokra van szükség (szerzők: Asztalos Péter Hugó, Várnai Tímea, Martonosi Ádám,

Balogh András, Hamvai Réka Margit, Horváth Gábor, Nyikes Ádám, Török Gergő, Dancsik Bálint, Drabancz Áron, El-Meouch Nedim Márton, Nagy Koppány, Bense Richárd, Török László, G. Szabó András, Juhász Katalin, Izsák Gábor, Palicz Alexandr, Szász Katinka, Varga Balázs, Bakos Dániel). A fejezet szerzői ezt a tudásban, a tehetségben és a kreativitásban jelölik meg. Ezért rendkívüli szerepe van az oktatásnak. A tudáson alapuló gazdaságot nem korlátozzák a szűkös erőforrások. Adott közösség jövője attól függ, hogy a tudásból hogyan, milyen feltételek mellett alkot új értéket.

Hazánk közepes fejlettségi csapdájából való kitörés másik fontos feltétele a minőségi (magas hozzáadott értékű biztosító) beruházások. Ezek is csak akkor és ott jöhetnek létre, ahol ennek megvannak a tudásbeli feltételei. Folyamatosan felértékelődik az "okos" tőke, azaz az információs és kommunikációs technológia, valamint az immateriális javak szerepe.

A szerkesztők a harmadik fejezet (szerzők: Kiss Katalin, Danóczy Bálint, Sajtos Péter, Tringer Bence) vezérgondolatául a 21. századi értékteremtés kérdését állították.

A fejezetet alkotó mindhárom tanulmány szerzőjének álláspontja, hogy új kreatív gazdaság korszakába léptünk. Ezt bizonyítja, hogy amíg korábban a nemzetközi vállalati rangsorokat azok a cégek vezették, amelyek jelentős fizikai tőkével rendelkeztek (pl.: GE, Exxon Mobil, BP, Royal Dutch Shell, stb.), ma pedig azok (pl.: Apple, Microsoft, Alphabet, Amazon, stb.), amelyek mérlegében az immateriális javak aránya magas. A szerzők megítélése szerint a kreatív gazdaság folyamatosan változik: egyes új ágazatok megjelenése, mások megszűnése tovagyrúzó hatással jár, miközben a kreatív gazdaság mérete a fejlett országokban folyamatosan nő. Az erre vonatkozó nemzetközi statisztikai adatok önmagukért beszélnek.

A digitalizáció nem csak a munkafolyamatokat alakítja át, hanem a munkaerő piacokat és a vezetői preferenciákat is.

A fenntartható közgazdaságtan keretei között újra kell értelmezni a piac és az állam kapcsolatát is. A IV. fejezet szerzői (Bögöthy Zoltán, Hausmann Róbert, Gábrriel Péter, Papp Dávid, Sárvári Balázs, Varga Márton, Tóth Ferenc, Horváth Majzer Ágnes, Csongrádi Erika, Tordai Szilveszter) új megközelítésben tárgyalják ezt a közgazdaságtan művelőit megosztó kérdést, különös tekintettel a jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségekre.

Ez utóbbi, mint azt a nemzetközi adatok is igazolják, negatív hatással van a jólétre, a versenyképességre, a fenntarthatóságra, a társadalmi békére és a fejlődésre. Az állami szabályozással, célzott támogatási rendszerrel, a szerzők állítása szerint terelhetőek a jövedelmi viszonyok.

A recenzens egyetért a tanulmánygyűjtemény azon megállapításával, amely szerint a jövő adórendszerének kialakítása során a döntéshozóknak figyelembe kell venni a fenntarthatósági (transzparencia, családbarát, növekedést támogató, digitális, zöld) szempontokat is (im.p.174.).

Ennek kapcsán érdemes utalni arra, hogy a nemzetközi szakirodalomban konszenzus van arra vonatkozólag, hogy a zöld adóbevételekkel csökkenteni lehet a "régie" adóterheket.

A tanulmánykötet V. fejezetének tanulmányai a gazdaság mögött meghúzódó mélystruktúrákat tárgyalja. A szerzőgárda (Kreiszné Hudák Emese, Zanaty Krisztina, Asztalos Péter Hugó, Kocziszky György, Csizmadia Norbert) demográfiai, fenntarthatósági és geopolitikai szempontok alapján értékeli az új közgazdaságtant meghatározó kereteket.

A fejezet egyértelműen állást foglal a demográfiai fordulat mellett. Ennek hiányában, az idősödő társadalmak miatt a költségvetések fenntarthatósága kérdőjeleződik meg.

A tanulmánykötet alcíme sokat sejtető "Globális vitairat", ami találó. A szerzők által megfogalmazott reform gondolatok valóban alkalmasak továbbgondolásra, a vélemények ütköztetésére, a közgazdaságtudomány "álló vizének" megmozgatására, felkavarására.

A recenzens bízik benne, hogy a jól szerkesztett, gazdag ábraanyaggal, kiváló irodalmi hivatkozásokkal és térképekkel felszerelt kötet téléri célját! Számosan vállalkoznak a leírtak továbbgondolására, téziseinek érdemi megvitatására.